

LANGILERIAREN LITERATURAZ *Esaera Zaharrak*

Euskal literaturaren berbizkudean kultura eta abangoardia sortzea izan ziren lehenengo kezak, uste dudanek. Ta oraindik ere hietxek dirudite interes nagusi. Baina poesia, teatro, nobela, albistariak, saiakera eta zehatzak zabaldu ondoren, kantua eta bertsoariak ere indarberriturik, egunotan euskal literatura proletario bati buruz ere geroz eta kezka gehiago ari da sortzen. Ezin esan halako asko dagoenik. Eta dirudite falta denaen bati bezala, zail samar dirudi problema hontan argirik egiteak.

Literatur teoriaren hasi gabe, Alemaniar begiratzko informetxo batekin konformatuko naiz ni hemen. Teoriatzen, gero uste, zenbait dato platiat eta nik bakarrik has gitezke.

Langile mugimendua tradizio aberatsa baita Alemanian, orain bezala erdi letan dagoenak ere (nahiz-eta boiara hontan lan-uzte galantak geriatu) fenomeno txiki intergarriak sortzen dira beti gizeria hontan. Engelsen eta Lenin en erizitan behintzat, ezagupide teoriala problema bihurtueta inoiz egindako azterketarik sakonenak burutu zituen neizapit hemen langile soil batek: Dietzgenek. Hori bai, lanak uzten zizkion bere biziko ordu liberrik gehienak problema horixe estadiatzen erre zituen Dietzgenek, ta bere enpeina beste eskolarik ez zuen langile hauxe da. Kant edo beste ororen aurretik, Leninek arazo filosofiko guztiz zailotan onarzen duen Autoridadarik haundiena.

Horren merezimendua konprenitzeko bidez ere gogoaen eduki behar, espontaneismoan inon bategi ez balio izatekotan filosofian ez duela balio. Filosofia egitea teknika oso zaila bihurturik dago. Hortantxe eskolatuak, ia profesionalen eskuekin bakarrik utzita hala beharrik. Baina hau kultura osoarekin pasatzen da honez gero: kulturazko obra serioirik egin alai izateko kulturaren (jadanik egonaren) ezagupen haundia behar da, eta ezagupen hori gutxitan bete lezake senak edo etorriak. Eskolak ere ez askotan. Langile, artista, filosofo, politikoa eta edozar gauza, denak batera, izan omen zitezkean denborak, inoiz egin badira behintzat, aspaldi joan ziren (Errenazimenduan halaxe omen bait zen, Engelsen ustez). Ezer balio duen literaturarik egin nahi duen langilari izugarriko problemak sortzen zaizkio: hau ere, filosofia filosofoen bezalaxe, "literatoen" monopolio bihurtu antzean agiri bait da.

Eginez eta ahaleginez bere burua eskolatu, jakituriaz hornitu eta literatur arloetan goenaketa mailetara igo zaigunik badago euskeraz ere: San Martin, adibidez, berak Escriptores Euskericos katalogoan jakinarazten digunez "de formación autodidacta". Halako bidean langileak dituen oztipoak adierazteko bera eta bera bezalakoak genituzke egokienak. Guztiz jakingarriak lirake, ezparik gabe, irakurleentzat

halako biografiak. Halare, eta euskal literaturan profesionalismoa ikusi batera ez egon arren, ez dirudi gure idazle langileak besterik gabe "langile idazleak" har ditzekeanik, sortu diren problemek zentzurik izatekotan.

Alegia, jeneralean langileek egin dakoari ohi deritza langilariaren literatura. Hau da, herri askotan behintzat, egunkonzeptu hau ulertzeko modurik jeneralea. Konzeptu preliterario bat litzake hontara "langilariaren literatura" bururapena. Euskal idazlerik gehienak edo denak ditugu langile eta (edo) langilean ume, baina beren obra langilariaren literatura bezala jukatzeko ez dirudi aski, nonbait, idazlearen kondizio horrek. "Ez da idazlea epaitu behar, idaztia baizik", finkatzen zigun Patri Urkizuk. Idazleri ez baino obrari begira uierzen da langilariaren literatura konzeptua. Modu hau behar bada poetak langileak baino errazago konbentzituko dituen hitzak idatzai ditu (eta zer esanik ez, agian Maiakowskirentzat berarentzat oso-oso-oso bafio lezakean ez duela besterik gabe edozein "langilariaren idazlerentzat" balio):

"Guretzat, behar bada, lana da gure eginkizunik [maiteena.

Ni ere lantegi bat naiz, eta tximinirik ez badut, behar bada, okerrago da, zailago ta mintsuago [niretzat.

Ba dakit, esaldi hutsa ez da gustatzen. Aritzak botatzera zer bait egitea [da.

Ta gu, ez ote gera apika [zizelkari?

Arraintza oso gauza errespetagarri ta zinez. Ateratzen dute sarea, ta sarean legatzak.

Baina errespetagarriko poetaren [lana: guk gizaseme biziak harapatzen [ditugu,

ez arrainak. Astuna da laberean aurrean lan ta lan egitea, ta astunago

burdin gorria ingudean gozatzea. Baina nerf sala gintezke alferizat?

Guk urimak lantzen ditugu bertsoaren daratuluarekin", e.a.

"Langilariaren literatura" zer den argitzekoan autorea ez baino obrari begiratzan diotenak obraren gaiari dagozkio beti. (Zaila bait litzake langilariaren forma literario espeziifikoren batez mintzatea). Halare, zenbait obra langilariaren literatura bezala epaitu izan dena, gai bezala langilek edo lan mundua erabiltzekoak ez baina ideologiaren lategatik zen gehienetan. Ta behin hontaz gero lur oro irrisakarra dugu hau, oin uierarnez ibiltzeko. Langilari buruz suhar ta espantu ideologiko haunditan aritzeko intelektual askoren afizioa ez da gauekoa. Ta gaur hori maiz Marxen izenaz egin nahi izaten bada ere, Marxek berak eduki egiten zuen halakoen bizkarretik farre. Zeren-eta, harek dienez, poetak, poeta denak omen bait dira "pius ou moins, onenak berak ere, des courtisanes", ahoxuri ta losintxuri alegia. Poeta iraultza eta langilaria zaleok, Marxen ustez, "filisteo" ta "zakur" hutsak dira, harropuzkeria ta banitatzeteak, langilariaren kontura negozio ederra egiten duten oportunistak.

Alemanian batez ere lehen Mundu Gerraren ondoren hasi ziren langileak beren literatura egiten, literatur sobietarrak spizituta seguraski. Ezaguna da idazle Proletarioen Elkargo sobietarra. Ez da orain Elkargo hura jukatzeko unea: Maiakowskiki tiro lategia bere bizitzari azkena emen aurreko gutunean "en serio, no hay nada que hacer" hitzekin elazten zuen. Eta Elkargo hura ere itsuen eta oportunisten habia bihurtuta egoteak amorratzen zuen. Baina Sobiet Balasunaren aldean frutu eskasa emango zuen Aemaniako literatur proletarioak.

"Langilariaren" literatura guztia ideologiaz hanpatua zegoen, hitz haundiz eta deklamazio patetiko. Putza. Borondate ona ez bait da sekula literatura egiteko aski izan. Ez eta ideologiaren batetik harapaturako hitz borobil galantak ere nor bere ideien txikitutasuna ezkatuteko: rekursu bat bakarreko kantari klasikoak kukua da, ta ezagun, besteren habia bilatzen du arraultzak egiteko. Hau da euskal literatura proletarioarik sortzekoan denok lehen-lehenik kontuan eduki beharretakoa: jakin dezagun kukuak kuku direla ezagutzen.

Pentsarazi egiten bait du, gerra arteko kuku ideologizatu "gorri" haletako gehienak Alemanian, gehien berotzen zuen eguzkia faxisme agertu orduko, faxista egin zirela jakiteak. Beste batean jarraituko dut 2gn. Mundu Gerra osteko literatura proletarioaz.

Jose Azurmendi

izotz aundiez lur-gure. (AN. Eraso) Izotz aundiek lurra arrotu ta giro onean uzten dutela. Iruñan zer berri?, galdetu emen zuan Karlos V-garrenak. Iruñan gari asko. Gari asko, gari asko! baño baterez neretako! (AN. Ultzama). Ilitzen denari ez baño, jaiotzen denari egin bear zazu nigerra. (AN. Baztán).

¿Animen etsaiak? Iruñan, Jaune: (Goizuetar batek). Izotzaan gañeko egoa berria, Larra bi puntetan lotua, Ta illargitegioko putzua (AN. Ezkurra). Il aiz? Erraxena egin den. (Getaria). Haur ori negarrez ari da, zazpi zakur aundi ondolik ba-litu bazala. (Lapurti).

Ilargia ez dago labe gañian (G.) Orea Urdururi dago, asarre dago, ta kontu! bezala. Itsu-matsu: denak alatsu (AN. Ultzama). Intxaurrentzat arrikir ezta beñere falta. (AN. Intza) Mutiko Intxaurrentzat ezana.

Izain ona duk ori! (AN. uitz) Beti diru-eske dabilenez esana. Izpi oneko umea aiz i. (G. Goierria). Ixilik, guziak dakitela egiten du. (Andoain) Ixlika dabil; ta gukiak dakie.

Ire aurre azi ezak, egungo aragiz, atzoko ogiz eta joan da urteko anozak. (AN. Luzaid).

Izen utsak utzi gizona egiten. (G. Andoain). Iltzen denaen olloa. (=Araitz) Iltza ondorean alper-negarrik, egin zezaketena ez egiñez.

Izpiden zaude; iñork eztiutu entzun nai baño. (AN=Albiasu) arrazore daukazu, bezal.

Ilbeltza txuri: ez ardi da ez axuri. (AN. Lizarraga) Iltetz guzia elurrentan...

Ikusten ezutan begiak negarrik ez. (G. Berastegi). Idaki min eta gurdaki negar (AN. G.) Itzegin lezakena ixil; eta obenduna espaz.

Itzak merke ta poltxan diru gutxi. (G=Astigarra). Ire eteko andriak emango? Idaki jango. (G. Astigarra). Ik, besterengatik, zapata pare gutxi urratu duk (G. Astigarra). Jaungoikoak Adur-onoeko egin zaitzala; (G. Adoain) Paketsu, zoriotsu egin.

Jo ta salto, ezta negu; jo ta malo, ori da negual (AN. Araitz). Jaungoikoaren izenean ematen dana, atetik atena ta leiortik sartzen da (G.).

Jaungoikoak ematen du otzik ofa manta. (G. Zumaya). Jesukristoak gorrik ikusi zitula, nik bai ikusi ditudela. (AN. Larraun). Jexi zanak, alkiu galdu zun. (G. Ikaztegieta). Jo ta kua egin du. (G. Gaintza) Auts bihurtzerako jo du, bezala. Jo ta ke, asi da. (Larraun) Ikasten, laneaneta... su ta gar asten denaz. Jo ta su! Su ta gar! (G. Ikaztegieta) Lenari ekiaizteko esanak. Jo, ta uts. (G. Ikaztegieta) Oker jo duduaneko.

Jo ta zerraldo. (G. Ikaztegieta) Gaitzak edo norbaitek jo, ta bereala anka gora.

Jaungoikoak egin zun Martin, bere prakakin. (G. Arrasate). Jo ta ke asten da: baño gero abotz-galda. (AN. Larraun) Alako gogoz asita gero saio.

Jendea aixel ematen zaiu; jendea axetu eginda. (AN. Larraun). Joala jo, joala dantza, jo ta dantza. (AN. Ultzama). Jalean jai: asten ala nai. (Leizaola) Alperari esaten zaiona. Juntzar batendako. Maritaz bat ezta sekulan faltako. (Aezkoa). Jostaketa luezak, azkenean negarra. (AN. Lekunberri); ta Aranon: Jakin naiak, kontu nai berekin. (Arano).

Ja, ja, jai: astiak ballra jai! (AN. Arano). Joakina motza, biar izotza, etzi elurre, banun bildure (AN. Albiasu). Aurtzo naziari, zerbait asten duanin, ailtak edo amak esaten diotena. Jaungoikoari esku, ta Ama-birjinari anka:

Or joan da minki-manka. (AN. Beramendi) Ala-ola bizi, ta ala-ola il danaz esana.

K'izkiaz asten diran Esaera Zarra.

Kandelera otz: negue da motz.

Kandelera bero: negue da gero. (AN. Luzaide).

Kristoonak artuko ttuk. (AN. Lizarraga) Gaitzakierian dabilenari esana.

INTZAR DAMASO AN.

JOSE ZINKUNEGI' REN
OPTICA BERRIA DONOSTIA

URTIETAN LAN OITAN OITUA

BARRUAN DANAK EUSKALDUNAK

MODIAM, 4

DONOSTIA

aristegui hermanos

ZORUAK ETA ESTALKIAK,
PERSIANAK, ATEAK, ETA ASAR.
GARBITOKI ETA ITURKINTZA GAIAK.

ERAKUSTOKIA:
FUENTERRABIA, 19 - URRUT. 411400
DONOSTIA

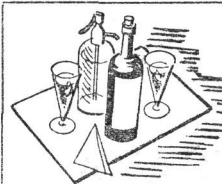
ECHABE

ETXABE'EN
Mueble-Etxea

Fuero'en Enparantza

Urrutizkiñak: 84 10 78
84 11 24

ZARAUTZ

BAR ETA JATETXEA

Antonio

Norberaren aukeran jana.—Txuleta erreak, ezin oboak

Avda. Graf. Mola

Urrutizkiña: 64 16 31

ONDARRABIA — (Gipuzkoa)

Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialak, 75 urte boteztean, orain arte bezala, gure Probintziaren alde lan egiten jarraituko duela adierazten die Gipuzkoar guztiei.